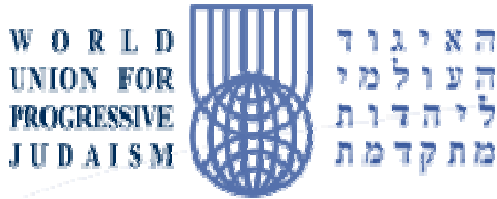

5774

Torah from Around the World

רבי ישמעאל אומר: הוי קל לראש ונוח לתשחורת
והוי מקבל את כל האדם בשמחה

Rabbi Jisjmaël zegt: Wees soepel met je meerderen, en geduldig met een jongere, en ontvang iedereen met vreugde. Pirké Avot 3:12 [Spreekwoorden over de Fundamenten, uitgave Amphora Books]

Sjabbat 5 september 2014 / 11 elloel 5774, Sjoftiem, Dewariem/Deuteronomium 21:10 – 25:19

Tanach: blz. 393 - 401

Haftara : Jesaja 54:1-10

Tanach: blz. 892-893

Commentaar: Oud-opperrabbin van de Gemenebest en lid van het Engelse Hogerhuis, Lord rabbin Jonathan Sacks

Oorspronkelijke Engelse versie:

<http://www.aish.com/tp/i/sacks/On-Leadership-Against-Hate.html>

Over leiderschap: tegen de haat

Ki Tetsé bevat meer wetten dan enige andere parasja in de Tora. Men kan gemakkelijk overweldigd raken door de rijke en stil makende overvloed aan details. Er is echter een vers dat er uit springt doordat het volledig tegen de intuïtie lijkt in te gaan: „U zult de Edomieten niet verafschuwen, want zij zijn uw broeders. U zult de Egyptenaren niet verafschuwen, want u hebt als vreemdeling in hun land gewoond.” (Dewariem 23:8). Dit zijn voorschriften die men niet verwacht. Als we ze leren begrijpen, leert dat ons een belangrijke les over leiderschap.

Ten eerste een algemeen punt. Joden zijn meer en langer het mikpunt geweest van racisme dan enige andere natie op aarde. Daarom moeten we helemaal zorgvuldig zijn en ons daar niet zelf schuldig aan maken. We geloven dat God ieder van ons heeft geschapen naar Zijn evenbeeld, ongeacht huidskleur, klasse, culturele achtergrond of godsdienst. Als we op andere mensen neerkijken vanwege hun ras en afkomst, brengen we schade toe aan het beeld van God en schieten we tekort in *kawod ha-bri'ot*, menselijke waardigheid. Als we iemand minder achten vanwege de kleur van zijn of haar huid, herhalen we de zonde van Aharon en Mirjam – „Mirjam

en Aharon maakten aanmerkingen op Mosjé vanwege zijn huwelijk met een Koesjitische vrouw, want hij had een Koesjitische vrouw getrouwd.” (Bemidbar/Numeri 12:1). Er bestaan interpretaties in de midrasj die deze passage anders lezen, maar de eenvoudige betekenis is dat zij neerkeken op de echtgenote van Mosjé omdat zij, net als de meeste Koesjitische vrouwen, een donkere huid had. Dit is de eerste maal in de geschiedenis dat een voorval waarin sprake is van vooroordelen op grond van huidskleur, is opgetekend. Mirjam werd voor deze zonde gestraft met tsara’at, een huidziekte. We doen er goed aan ons, als tegenwicht, de liefdevolle zinsnede uit het Hooglied te herinneren: „Meisjes van Jeroesjalajiem, donker ben ik, en mooi, als de tenten van Kedar, als het doek van Sjlomo’s tenten. Kijk niet op mij neer omdat ik donker ben, omdat de zon mij heeft gebrand.” (Sjier haSjieriem/Hooglied 1:5-6) Joden kunnen niet over de racistische denkbeelden over hen klagen als ze zelf racistisch aankijken tegen anderen. „Zorg ervoor dat je eerst jezelf corrigeert voordat je [probeert] anderen te corrigeren,” zegt de Talmoed (Baba Metsia 107b). Tanach beoordeelt een aantal andere volkeren negatief, maar dat altijd en alleen vanwege hun morele tekortkomingen, nooit vanwege hun etniciteit of huidskleur.

In deze sidra geeft Mosjé twee opdrachten tegen haat (1), die beide verbazingwekkend zijn. „U zult de Egyptenaren niet verafschuwen, want u hebt als vreemdeling in hun land gewoond.” Dit is opmerkelijk. De Egyptenaren hadden de Israëlitentot slaaf gemaakt, ze maakten een plan om langzaam genocide op hen te plegen, en daarna weigerden ze hen te laten gaan, ondanks de plagen die het land verwoestten. Zijn dit geen redenen tot haat? Beslist, maar aanvankelijk brachten de Egyptenaren redding voor de Israëlitentoen er een hongersnood heerste. Zij gaven Joseef alle eer en maakten hem de op een na hoogste persoon in de hiërarchie. Het kwaad waaraan zij zich schuldig maakten tegenover de Israëlitentijdens het bewind van „een nieuwe koning die Joseef niet had gekend” (Sjemot/Exodus 1: 8), gebeurde op aandrang van de Farao zelf, niet van het volk als geheel. Bovendien was het de dochter van die Farao die Mosjé redde en adopteerde.

De Tora maakt duidelijk onderscheid tussen de Egyptenaren en de Amalekieten. De laatsten zijn steeds weer opnieuw Israëls vijanden, de eersten niet. In een later tijdperk zou Jesjahoe komen met een opmerkelijke profetie, namelijk dat de dag zou komen dat de Egyptenaren zouden lijden onder hun eigen onderdrukking. Zij zouden het uitschreeuwen naar God, die hen net zo zou redden als Hij de Israëlitentredde: „Wanneer de Egyptenaren de Eeuwige aanroepen omdat ze onderdrukt worden, zal Hij hun een bevrijder sturen, die voor hen opkomt en hen zal bevrijden. Zo zal de Eeuwige zich aan Egypte laten kennen. Op die dag zullen de Egyptenaren de Eeuwige erkennen.” (Jesjaja 19:20-21)

De wijsheid van het gebod van Mosjé om niet neer te kijken op de Egyptenaren heeft zijn uitstraling tot de dag van vandaag behouden. Als het volk zijn vroegere onderdrukkers was blijven haten, had Mosjé de Israëlitentuit Egypte gehaald, maar hij zou er niet in zijn geslaagd om Egypte uit de Israëlitentte halen. Zij zouden nog steeds slaven zijn, niet fysiek maar psychologisch. Zij zouden slaven zijn van het verleden, ze zouden gevangen gehouden worden door ketenen van wrok, niet in staat om een toekomst op te bouwen. *Om vrij te zijn moet je de haat loslaten.* Dat is een waarheid die moeilijk te erkennen en in praktijk te brengen is, maar wel een die noodzakelijk is.

Niet minder verrassend is dat Mosjé met nadruk stelt: „U zult de Edomieten niet verafschuwen, want zij zijn uw broeders.” Edom was, natuurlijk, de andere naam van Esav. Er was een tijd dat Esav Ja’akov haatte en zwoer hem te zullen doden. Afgezien daarvan kreeg Rachel een orakel,

voordat de tweeling werd geboren, waarin zij te horen kreeg: „Twee volkeren zijn er in je schoot, volken die uiteengaan nog voor je hebt gebaard. Het ene zal machtiger zijn dan het andere, de oudste zal de jongste dienen.” (Beresjiet/Genesis 25:23) Wat deze woorden ook precies mogen betekenen, zij lijken in te houden dat er een eeuwigdurend conflict zal zijn tussen de twee broers en hun nakomelingen.

In een veel latere tijd, tijdens de periode van de Tweede Tempel, zei de profeet Malachi: „Zijn Ja’akov en Esav geen broers? – spreekt de Eeuwige. Toch heb ik Ja’akov liefgehad en Esav gehaat...” (Malachi 1:2-3). Nog weer eeuwen later zei rabbi Sjim’on bar Jochai: „Het is een halacha [regel, wet, onontkoombare waarheid] dat Esav Ja’acov haat.” (Sifri, Bemidabar, Beha’alotecha, 69) Maar waarom zegt Mosjé ons dan om de nakomelingen van Esav niet te verafschuwen?

Het antwoord is eenvoudig. *Esav mag Ja’akov dan haten. Daar volgt niet uit dat Ja’akov Esav zou moeten haten.* Haat met haat beantwoorden verlaagt je tot het niveau van je tegenstander. Toen ik, tijdens een televisieprogramma aan Judea Pearl, de vader van de vermoorde journalist Daniel Pearl vroeg, waarom hij zich inzette voor verzoening tussen Joden en Moslims, antwoordde hij met een hartverscheurende luciditeit: „Haat heeft mijn zoon gedood. Daarom ben ik vastbesloten om te vechten tegen de haat.” Zoals Martin Luther King zei: „Duisternis kan de duisternis niet verdrijven; dat kan alleen het licht. Haat kan de haat niet verdrijven; dat kan alleen de liefde.” Of, zoals Kohelet zegt: „Er is een tijd om lief te hebben en een tijd om te haten, een tijd voor oorlog en een tijd voor vrede.” (Prediker 3:8)

Niemand minder dan rabbi Sjim’on bar Jochai zei dat toen Esav Ja’akov voor de laatste keer ontmoette, hij hem kuste en omhelsde „met heel zijn hart”. (Sifri, Bemidabar, Beha’alotecha, 69) Haat, vooral tussen broers, hoeft niet eeuwigdurend en onverbidlijk te zijn. Men moet altijd bereid zijn, heeft Mosjé willen zeggen, tot verzoening tussen vijanden. De meest actuele versie van de Speltheorie lijkt hetzelfde te stellen. Het programma van Martin Nowak ‘Generous Tit-for-Tat’ [Generous Lik-op-Stuk] is een strategie die tot overwinning leidt, binnen het scenario dat bekend staat als het Iterated Prisoner’s Dilemma (Herhaalde Dilemma van de Gevangene). Lik-op-Stuk stelt: Begin met aardig zijn voor je tegenstander; vervolgens: wat hij doet tegenover jou, doe jij tegenover hem (in het Hebreeuws: *midda keneged midda*). Generous Lik-op-Stuk zegt: Doe tegenover hem niet altijd wat hij doet tegenover jou, want dan kun je verstrikt raken in een destructieve cyclus van vergelding. Negeer (dat wil zeggen, vergeef) regelmatig de laatste schadelijke zet van jouw tegenstander. Dat is wat, grof gezegd, de wijzen bedoelden toen zij zeiden dat God de wereld oorspronkelijk had geschapen met Zijn eigenschap van strenge gerechtigheid, maar zag dat de wereld op die manier niet zou overleven. Daarom schiep Hij de wereld ook met Zijn eigenschap van barmhartigheid. (Rashi to Genesis 1:1, s.v. *bara*)

De twee geboden tegen het haten die Mosjé geeft, getuigen van zijn grootheid als leider. Niets is zo gemakkelijk in deze wereld dan leider worden door het mobiliseren van de krachten van de haat. Dat is wat Radovan Karadzic en Slobodan Milosevic deden in het voormalige Joegoslavië. Het leidde tot massamoord en etnische zuivering. Dat is wat de door de staat gecontroleerde media deden toen zij de Tutsi’s als *inyenzi*, kakkerlakken, beschreven, vóór de genocide die in 1994 plaatsvond in Rwanda. Dat is wat tientallen haatpredikers vandaag de dag doen, waarbij ze het internet gebruiken om paranoïde opvattingen te verspreiden en om op te hitsen tot terreurdaden. Dat was de techniek die Hitler beheerste in de periode die leidde tot de

verschrikkelijkste misdaad tegen de mensheid ooit. De taal van de haat is in staat om vijandschap te scheppen tussen mensen met verschillende godsdiensten en behorend tot verschillende etnische groepen die eeuwen vreedzaam samen hebben geleefd. Het is zonder uitzondering de meest destructieve kracht in de geschiedenis geweest, en zelfs kennis hebben van de Holocaust heeft daar geen einde aan gemaakt, zelfs niet in Europa. Het is onweerlegbaar het kenmerk van giftig leiderschap.

In zijn klassieke werk *Leadership* maakt James MacGregor Burns een onderscheid tussen transactionele en transformationele leiders. De eersten houden zich bezig met de belangen van het volk. De laatsten proberen de inzichten van het volk op een hoger plan te brengen. „Transformationeel leiderschap streeft naar een hoger niveau. Het is moreel, maar niet moralistisch. Deze leiders betrekken hun volgelingen erbij, maar op een hoger niveau van moraliteit; bij het afwegen van doelen en waarden worden zowel de leiders als de volgelingen bij het vormen van een oordeel opgetild tot een meer principieel niveau.” (James MacGregor Burns, *Leadership*, Harper Perennial, 2010, 455)

Leiderschap op het hoogste niveau transformeert degenen die het leiderschap uitoefenen en degenen die erdoor worden beïnvloed. Grote leiders maken volkeren beter, aardiger, nobeler dan zij anders zouden zijn. Dat was de prestatie van Washington, Lincoln, Churchill, Gandhi en Mandela. Het ultieme paradigma was Mosjé, de man wiens invloed langer voelbaar is dan van enige andere leider in de geschiedenis.

Hij heeft dat bewerkstelligd door de Israëlieten te leren om niet te haten. Haat de zonde, maar niet de zondaar. Vergeet het verleden niet, maar laat je er niet door gevangen houden. Wees bereid om tegen je vijanden te strijden, maar sta jezelf nooit toe om door hen gedefinieerd te worden of te worden zoals zij. Leer lief te hebben en te vergeven. Erken het kwaad dat door mensen wordt gedaan, maar blijf gericht op het goede waartoe je de mogelijkheid en het vermogen hebt. Alleen zo kunnen we de morele inzichten van de mensheid naar een hoger plan brengen en de wereld die wij delen verlossen.

1. Steeds als ik in deze tekst schrijf over 'Mosjé gaf het gebod', bedoel ik natuurlijk dat deze werden gegeven op basis van goddelijke instructie en openbaring. Dat is, in de diepe betekenis, waarom God Mosjé koos, een man die herhaaldelijk van zichzelf had gezegd dat hij niet een man van woorden was. De woorden die hij sprak waren de woorden van God. Dat, en alleen dat, geeft hem de, buiten de tijd staande, autoriteit voor het volk van het verbond.